

Tekenen in de tijd 237

4-10 februari 2024

Vrijdag was het feest van de opdracht van Jezus in de tempel, ook wel Maria Lichtmis. Erik Borgman vierde het bij de trappisten op Schiermonnikoog voor het eerst echt. Het sloot goed aan bij zijn gesprekken op het eiland over nieuwe vormen van contemplatieve gemeenschap.

Eigenlijk kende ik het ritueel alleen van beschrijvingen en via beelden op internet. Afgelopen vrijdag maakte ik in het klooster van Schiermonnikoog de liturgie van het feest van de opdracht van Jezus in de tempel direct mee. Zoals alles in dit kleine klooster tot zijn meest elementaire vorm teruggebracht. Er worden kaarsen gewijd en iedere aanwezige krijgt van de voorganger een kaars. Het Gloria wordt gezongen, de lezingen worden gelezen en vervolgens biedt iedereen haar of zijn brandende kaarsen weer aan de voorganger aan. Die zet ze voor het altaar waar zij blijven branden. Het licht symboliseert Christus, 'het licht van door alle heidenen straalt, de glorie van Israël uw volk' (Lucas 2,32) dat de hoogbejaarde Simeon in Jezus herkent als Hij naar Joods gebruik als oudste kind van Maria en Jozef in de tempel wordt opgedragen. De opdracht drukt uit dat het kind niet van hen is, maar een onverdiend Godsgeschenk. De ouders wijden het kind ermee ook aan God toe, in het besef dat de toekomst van God komt en onze kinderen niet leven van onze verwachtingen en ons beleid, maar dat wij met hen leven van de vrijheid die God hen geeft. In het symbolisch offer van de kaars bieden de kerkgangers zichzelf aan om deel te zijn van de toekomst die gegeven zal worden. In het spoor van Jezus.

Want er is een dimensie bijgekomen die nog niet zat in de opdracht in de tempel volgens de wet van Mozes (Leviticus 12,1-8). Immers, in Jezus wordt niet alleen de zoon van Jozef en Maria het heiligdom binnengedragen, maar uiteindelijk de aanwezigheid van God zoals die in Jezus gestalte krijgt. Deze gestalte spreekt ons aan: 'Volg mij!' Daarop antwoorden wij door Gods aanwezigheid in ons opnieuw te laten wekken en te doen ontsteken. De brandende kaarsen maken dit zichtbaar: 'Hier ben ik'. In vreugde en dankbaarheid, maar ook in het besef dat wat Simeon tegen Maria zegt, evenzeer voor ons zal gelden: Jezus is een omstreden teken van Gods presentie en bij wie haar of zijn toekomst in zijn handen legt, zal een zwaard door het hart gaan (vers 34). We zullen losgescheurd worden van wat ons dierbaar is. Als dankzij Hem onthuld wordt wat in de harten van velen omgaat, ook in ons eigen hart, zal dat niet zelden pijnlijk en bedreigend zijn. Maar het is uiteindelijk tot zegen, aldus de belofte.

Het was niet gepland, maar het kwam wel heel mooi uit dat ik op 2 februari nu net op Schiermonnikoog was. Ik was gekomen, omdat ik aangetrokken wordt door de manier waarop de trappisten en de karmelieten die daar wonen een zoektocht zijn begonnen naar een eigentijds vorm van contemplatief leven. Eigentijds wil in dit geval niet zeggen: met moderne middelen, glanzend en verlokkelijk gepresenteerd. Eigentijds betekent in een krimpende en verdampende kerk, met nog altijd verder vergrijzende en slinkende religieuze gemeenschappen, in een wereld die van alle ankers lijkt te zijn losgeslagen en waar de angst voor de gevolgen hiervan wild om zich heen grijpt. Geen tijdperk van verandering, zegt paus Franciscus, maar een verandering van tijdperken – en hij heeft ongetwijfeld gelijk. Het probleem is echter dat niemand weet wat dat betekent. Om daar achter te komen, om ons dwars door deze verwarring heen een weg te laten wijzen, persoonlijk en collectief als kerk en

cultuur, hebben we volgehouden en steeds verder verdiepende contemplatie nodig. Een contemplatie die weet heeft van ontleding en sterven om te leven en die daar wel angstig van wordt en bij tijden zelfs doodsbang, maar er niet voor terugschrikt. Wetend dat er geen keuze is en dat aanvaardend. Wij staan stevig zolang wij blijven wegbewegen van alles wat niet God is, schrijft Carmen Fotescu die deel uitmaakt van de karmelitaanse gemeenschap op Schiermonnikoog. Zonder dat zij de moeite die dit kost ook maar een moment onderschat.

Broeder Alberic, de abt van de trappisten op het eiland, wijst op zijn beurt op het zinnetje in het Lucasevangelie (9,51) waarin staat: 'Toen de dagen van zijn verheffing hun vervulling tegemoet gingen, aanvaardde Jezus vastberaden de reis naar Jeruzalem.' Jezus' verheffing loopt echter via zijn vernederende sterven aan een kruis en zijn tocht naar Jeruzalem drijft het conflict met zijn tegenstanders op de spits. Van wie is de tempel eigenlijk? Wie regeert in de stad van God? Het zal menselijk gesproken zijn ondergang worden, maar Hij kan niet anders. Van de glorie van Jeruzalem zal weinig overblijven en de tempel zal met de grond gelijk worden gemaakt. Jezus voegt daar nog eens aan toe dat de vossen een hol hebben en de vogels van de hemel een nest, maar dat Hij als Mensenzoon nergens zijn hoofd kan neerleggen (Lucas 10,58). Hij impliceert dat dit voor zijn volgelingen niet anders zal zijn. Leven in navolging van Hem betekent met Hem blijven in dat geen hol en geen nest, in dat nergens. Om zo te ontdekken hoe en in welke zin daar aan een nieuwe tempel en een nieuw Jeruzalem wordt gebouwd – volstrekt andere dan de nu bestaande, uiteraard. Anders gezegd: niet eerst willen weten wat geloof en kerk zijn om dan te organiseren dat ze realiteit worden. In plaats daarvan een stap zetten die nodig is met het oog op wat je nu gelooft dat het is om je leven te verliezen, zodat je ruimte krijgt het nieuwe leven te ontdekken dat wordt gegeven. Contemplatie als weg naar de toekomst. Van het religieuze leven en van de kerk, maar uiteindelijk ook van de samenleving en de wereld.

Op Schiermonnikoog noemen degenen die zich gezamenlijke bezinnen op contemplatie als toegang tot toekomst zich: 'convent rondom God'. Soms wordt een religieuze gemeenschap ook wel 'convent' genoemd, maar hier gaat het om een convent in de oorspronkelijke betekenis van het woord. Een samenkomst, een oploop rondom God die er zowel de bron als het doel en de dragende grond van is. Zoals van alles, maar hier wordt onderzocht wat het zou betekenen als je dit volstrekt zou nemen, zowel in je denken en je voelen als in je handelen. Wij geloven dat dit toekomst zal openen, dat dit misschien wel de enige opening is naar de toekomst. Maar uiteindelijk kan dit alleen blijken als het, met die nare scherpte van de eerste Johannesbrief, niet blijft bij woorden en leuzen, maar wordt opgezet in waarachtige daden (1 Johannes 3, 18). Welke dat zijn, is niet zonder meer duidelijk en deze duidelijkheid laat zich niet forceren. Het blijkt pas gaande de weg. Welke weg? Zoals gezegd: dat blijkt pas gaande de weg. De gezamenlijk reflectie gaande de weg heet in de benedictijnse traditie *conversatio morum*. Daarmee houd je elkaar op het spoor. Ik ga kijken hoe ik op een manier die bij mij en bij de anderen past, verder deel kan zijn van het convent rondom God. De afgelopen dagen waren voor mij een veelbelovend begin.

Het idee kwam op om als cisterciënzergemeenschap Klooster Schiermonnikoog, karmelitaanse gemeenschap Ad Montem, anderen betrokkenen bij het convent rondom God en het Huis van Dominicus gezamenlijk een beraad – de term is met opzet vaag – te organiseren over contemplatie als weg naar toekomst. Maar in Godsnaam geen rechtlijnige plannen, verzuchtte een van ons, en daarmee waren de

anderen het eens. Waar en wanneer, hoe en wat precies: het is allemaal nog open en zelf voorwerp van contemplatie. Ergens in het najaar, na de bisschoppensynode? Het zal allemaal duidelijk worden, ook of het überhaupt een goed idee is. De reflectie erover draagt hoe dan ook bij aan verheldering van de dominicaanse missie van het Huis van Dominicus. *Contemplare aliis tradere*: wat wordt ons in contemplatie gegeven om met anderen te delen? Als bedelmonniken weten wij dat wij van donaties afhankelijk zijn. Het meest van al van die van God. Laten we er ons er dan ook steeds meer afhankelijk van maken.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht